

et crucifixus est, *Hebr.* xii, 12; et *Psalm.* xxxvii, 12: « Amici, inquit, mei, et proximi mei adversum me oppropinquaverunt, et stelerunt (hebreice est, et adverso plaga mea); S. Hieronymus verit, quasi contra leprosum meum stelerunt: et qui juxta me erant, de longe stelerunt. » Primum analogiam maxime special hic Isaia: vocat enim eum leprosum, quia perensum a Deo.

Et PERCUSSUS (Iudicatio verit, flagellatum) A DEO ET HUMILIATUM. — Syrus verit, percussum Dei, id est a Deo; et Hebrei veri potest, percussum Deum, et humiliatum, vel afflictum. Hoc enim plane significat: כְּכֹרֶת מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ עֲמָנוּאֵל. Christus ergo fuit percussus Deus, et humiliatus. Quicquid per hec Hebrei verba, plures. Iudeo a Iudaismo ad Christianismum esse conversos docet Andreas Payva in *Defens.* Trid. fidet, lib. IV, post initium. Rogati enim quomodo manus dedidimus Christi sibi inviso, respondebant se his Isaiæ verbis tam claris convinci, nec posse, etiam si vellent, ea eludere. Idem mihi narravit hic Rome insignis quidam Hebreus.

Vers. 5. IPSE AUTEN VULNERATUS EST PROPTER INIQUITATES NOSTRAS, ATTRITUS EST PROPTER SCELERA NOSTRA.

Pecata nostra subverserunt Christum. — Minimus non Christi, sed nostrae iniuriantes Christum vulnerarunt et affliverunt, cum lacrymari, suspirare et gemera fecerunt. Tua, o gulose, gula Christi felle et aceto potavit. Tua, o superbo, ambitio Christum inter latrones suspendit.

Tuis, o compitile, vestium luxus Christum spinea corona coronavit. Tua, o luxuriose, libido Christum clavis transfixit, flagellum concidit, et toto corpore cruentavit. Tua, o malefice, malodicta et blasphemie, Christi faciem, in quam desiderant Angeli proposcere, spulis orerantur! Vis ergo, o peccator, videre vivam imaginem animae tui peccantis? Inspice Christum flagellatum, consputum, coronatum et crucifixum: inspicie totum corpus orientalium et lividum, ut totum corpus non videatur esse nisi una plaga, livor et vulnus: inspicie defiguratum quasi leprosum. Hec est forma, hec species animae tue, quam Christus in se suscepit et expressit. Ora eum, ut suis plagiis plagas anime tuae, suis vulneribus tuu vulnera cures. Rursum vide et admirare abyssum amoris Christi, qui se pro te in hac informi forma, in hisce penit et crucifixus coram Deo substituit, qui propter te haec omnia pati voluit, qui se hostiam pro tuis peccatis Deo obtulit, hostiam, inquam, ita conceisam et lapidatam; quod in corpore eius certi vobis, livores et stigma, tot notas, tot characteres immensa amoris intueris. Cernis utin totum corpore scriptus, »imo sculptus, »amor, »O amor, amor noster, Jesu bonel quantum amasti nos, quanto dolore, imo amore parturivisti nos! Mensura enim doloris est amor, at non mensura amoris est dolor. Longe enim major fuit amor, quam dolor tuus: amoris tui mare absorbut omnes dolorum rivos. Da, Domine Jesu, ut dorsem tuum, ut amorem tuum non nostrum

sentiamus: vulnera cor nostrum dolore tuo, infibria cor nostrum amore tuo, ut cum S. Paulo dicamus: « Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem nulli mundus crucifixus est, et ego mundo: qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me: » et cum sponsi. « Dilectus meus mihi, et ego illi, qui passitur inter filia, donec aspergit dies, et inclinatur umbra. Fasiculus myrrae affectus meus mihi, inter ubera mea commorabatur; » et cum S. Ignatio: « Amor meus crucifixus est; » et cum S. Fran. isco: « Da, Domine Iesu, ut a me nunquam separaremur, ut mundo et carni plane moriamur, tibi vivamus, tuis vulneribus immoraremur, tuo amori innatamus in tempore et in eternitate. Et cum sancta illa virginis Itala, quae Christum crucifixum fixa intuens, estuvans et ebria amore exclamat: « O Deus, o amor, o ebriebas amoris! Da mihi tantam vocem, que audiatur ab Oriente usque ad Occidentem, a celo ad infernum, ut te amorem omnibus in clamorem. » O amor, quam parum cognoscitur, quam parum amaris! O anima, amata amorem vestrum, qui vos ita amat!

DISCIPLINA PACIS NOSTRAE SUPER EUM. — Pro disciplina hebreorum est, כְּכֹרֶת מִזְבֵּחַ, id est castigatio, illae enim indigeni pueri, qui instar bestiarum inserviunt, et sensibus vagantur, ut eos constraintum, utique disciplinam a doctore suscipiant et ediscant. Hinc enim correptio, flagellatio, varratio, quin et ipsum flagellum per metonymiam et metalepsin, vocatur disciplina, quia scilicet disciplinam parit et inducit. Sic Hebreum כְּלַבְּדָלָם, id est stimulus, a כְּלַבְּדָן, lam, id est didicit, derivatur. Vitali enim et boves, aque ac pueri, rudesque homines, non discunt subire jugum et disciplinam, nisi stimulis adacti. Hinc *Proverb.* cap. xxiii, 13, dicitur: « Noli subtrahere a pueri disciplinam, » id est castigationem; et cap. xxi, 45: « Virga disciplina fugabit eam, » scilicet stultissimum pueri. Huc allusit *Eccles.* cap. xi, cum ait: « Verba sapientiae sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi, que per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. » Vide nostrum Gretserum, lib. De Disciplina. Sensus ergo est, q. d. Christus castigatus, flagellis et plagiis divexatus et excruciatus est, ut nos reconciliaret Deo, utique pacem cum eo haberemus, ut nimis « peccatis mortal, justificari viveremus, » inquit S. Petrus alludens ad hunc locum, *epist.* I, cap. ii, 24. Ita Procopius. Rursum per pacem Hebrei intelligunt omnem prosperitatem omnemque bonum: hoc enim sui malis et afflictionibus peperit nobis Christus.

Perperam ergo hinc infert Calvinus, poenitenti, cui Deus per Christum remisit peccata, nullam esse luendam pacem temporariam, eo quod hanc lauerit Christus, dicente Isaia: « Disciplina pacis nostra super eum. » Perperam, inquam. Nam

« disciplina pacis » hic non pacem temporariam, sed calpam et pacem eternam significat. Hoc enim bellum et odium Dei parit, quod amolitus est sua morte Christus, pacem faciens et reconcilians nos Deo.

Tertio. Sancta Hebreum כְּלַבְּדָן scalon, ventes retributionem, sic explicat: Disciplina retributionis nostra super eum, id est supplicium, quod nos retribueremus et rependeremus debemus pro peccatis nostris, hoc super eum imposuit Deus, q. d. Quidquid penitentia Deus a nobis pro peccatis exigere debuit aut potuit in omnem eternitatem, id ab innocentio Filio Pater exigit. Porro imperit et blaspheme hinc colligit Calvinus, Clarissim sensisse dolores et desperationes inferni, ex eo quod illi peccatis nostris debebantur: suscepit enim illos in non formaliter, sed satisfactorie, quia pro ipsi condigne satisficeret ob diuinis personis sue patiens.

LIVOR EJUS SANATI SUMUS. — Vatablus verit: Et in labore ejus nobis medicamentum est. Hoc est pretiosum pharmacum, quod non ex herbarium eucis, non ex alijs bestiarum, non ex alieno corpore et sanguine, sed ex proprio confectus Christus. Hoc pharmacum in SS. Sacramenta a se institutis recondit; inde enim Sacra menta habent vim iustificandi, sanandique animae mortibus sollicit, ex labore, sanguine et vulneribus Christi.

6. OMNES NOS QUASI OVES ERRAVIMUS. — quasi oves non habentes nec sequentes pastorem, sed suum galan et concepientiam. « Erravimus, » per voluntatum blarynthos, expositi impiorum rabier, qui nos lanarent, et nos in cavernam gehennam transportarent. Huc allusit Christus, dum se comparat pastori qui ovem errantem requisivit, et hunc eius impostum in culu redixit, *Iacob.* cap. xv, 4; et S. Petrus, *epist.* I, cap. II, 23, cum ait: « Eratis enim siue oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcomum animarum vestrarum. »

Et POSUIT DOMINUS IN EO INIQUITATUM OMNEM NOSTRUM. — Pro posuit Vatablus verit, conject; Forerius, incurvere vel irruere fecit. Hebreum enim קְרַבְתִּי hispa, significat primo, occurserit, accidere; secundo, irrue in aliquem, cumque occidere, ut Gedeon irruit in principes Madian, *Judic.* VIII, 21: « Utrisque autem modo, inquit Forerius, peccata nostra in Christum incurverunt; irruerunt enim, ut eum perderent; insiderunt, ut al. eo perderentur. Hie mecum, Christiana lector, considera peccata tua ac mea partem illius exercitus fuisse, qui in Christum irruit, » cumque trucidavit.

Septuaginta verbum: Dominus tradidit eum iniquitatibus nostris. ut scilicet ille a nobis in Christum translate, in ipsum quasi recumerent, ipsiusque quasi reum iudicii puniendum et cruciandum offerent. Christo innocentissimo et summo iniurit hosti, maxima fuit crux tradi-
bus. Sed quid, fratres, nos offerimus, aut quid retribuimus illi, pro omnibus que retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosissimam quam habuit, nimurum, qua pretiosior esse non potuit. Et nos ergo faciamus quod possumus, optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus utique nosmetipsi. Ille seipsum obtulit: tu quis es, qui te ipsum offerre cuncte-

Christi
mos ve
re fa
scrac
tum
non ma

hinc patet Christi mortem vere et proprie
fuisse sacrificium: secundus est de morte Martyrum.
Christus enim proprie se in cruce immolavit Pa
tri pro redemptione hominum, ut ille reconciliaret Deum, qui est finis proximum sacrificii. Quocirca et rite mystico oblatus est. Non enim casu, sed electione ipsius et Patris factum est, ut in die festo Pasche, et in altari crucis, et manibus extensis, et extra portam Hierosolymae pateteretur. Unde Christus, *Jacob.* cap. xvi, 19, ait: « Pro eis ego sanctifico, » id est sacrificio, « meipsum. » Ita Leo, *epist.* 83, S. Augustinus, libro I *Contra aduers. Legi et Prop.* cap. xviii. Vide Belarmino, lib. I *De Misa.* cap. II.

Pie et vere S. Bernardus, serm. 3 *De Particul.* Moral. B. Maria: « Oblatus est, inquit, non quia meruit, non quia Iudeus prevaluit; sed quia ipse voluit. Voluntarie sacrificabo tibi, Domine, quia voluntarie oblatus es pro mea salute, non pro tua necessitate. Sed quid, fratres, nos offerimus, aut quid retribuimus illi, pro omnibus que retribuit nobis? Ille pro nobis obtulit hostiam pretiosissimam quam habuit, nimurum, qua pretiosior esse non potuit. Et nos ergo faciamus quod possumus, optimum quod habemus offerentes illi, quod sumus utique nosmetipsi. Ille seipsum obtulit: tu quis es, qui te ipsum offerre cuncte-

ris? Quis mihi tribuat, ut oblationem meam dignetur majestas tanta suscipere? Duo minuta habeo, Domine, corpus et animam dico: utnam haec tibi perfecte possim in sacrificium laudis offere! Bonum enim mihi longe gloriosus atque utilius est, ut tibi magis offerar, quam deserar mihi ipsi. Nam ad meipsum anima mea conturbatur; in te vero exsultabit spiritus meus, si tibi veraciter offeratur. »

SICUT OVIS AD OCCISIONEM DUCETUR, ET QUASI AGNUS CORAM TONDENTE SE OBSEPUTESCET. — In acri illa torsione, qua non lana et vestis, sed pelli, caro, sanguis et vita, flagella, clavis et plagi illi deundebuntur et abradentur, non genet, non querelur, non obstrepet, non resistet, sed mitissima patientia tacitus omnia sustinebit. Symbolice S. Ambrosius, epist. 25, post medium: « Bene, inquit, coram tondente, qui superflua, non propria, in illa depositus crux; qui corpus exuit, non divinitatem amittit. » Huc allusit S. Joannes Baptista, *Joan.* 1, 36: « Ecce Agnus Dei, » scilicet ab Isaia hic predictus, et in agno paschali figuratus. Ita Theophylactus ibi. Ubi nota: Symbolice, Agni nomen, puta Jesus, gracie per anagramma idem est quod ovis, ut patet ex hoc eius anagrammatismo: *Iesu* Jesus, *o* *v*, *s*, *c*, id est *tu es ovis*. Ita Guillelmus Blaucus Albionius, lib. *De Anagrammatismo*. Utroque enim eadem prorsus sunt litterae, sed ordine commutata.

Magis miranda fuit in passione agnina, immo divina Christi mansuetudine, patientia et silentium, quam ipse eius passio et crux, presertim conjuncta cum tam heros constanza, libertate et fortitudine, « quib, ut ait S. Petrus, epist. I, cap. II, 23, cum malediceretur, non maladiceret; cum patrocetur, non communinabatur; tradebat autem iudicanti se injuste. » Nimirum hic perfectum virtutis dedit speculum. Ille ovis nostri sibi similes paritur: ab ea enim soiam fortitudinem, que ad patientiam hanterunt et surixerunt omnes patientes, omnes constantes, omnes mites, omnes Martynes. Quocirca S. Franciscus videns, vel nominari audiens agnum, tenero affectu commoveratur, solvēbat in lacrymas, agnos, qui duebantur ad laniānam, redimebat: intubatur enim in his hunc agnum Dei, a quo ipse suam agnūm simpliciter, innocenter et lenitatem haussisse se profitebatur. Redemptio ergo agni nostri, primo, clementissima est; secundo, universalis; tertio, eterna. Clementissima est, quia agni, non leonis; est universalis, quia mundi; est eterna, quia toto tempore; omnes populos, omnes urbes, omnes homines, omnium atlatum, cuiuscumque sexus et conditionis sint, complectitur. Olim tempore Noe, Deus astulit orbis peccata ut leo (diluvio enim omnes obruit): at per Christum et astulit ut agnus. Agnus diluvii homines neceavit, non peccata: sanguinis agni diluvium, peccatis interitum, hominibus vitam attulit.

Idem S. Gregorius, libro I *Dialog.* capite 3, celebrat patientiam Libertini; qui ab Abate inuste scabellu contusus, ut vultum gereret humement et lividum, sua patientia Abbatem cho-

Ubi notanda est mitissimi agni mira, et plus quam leonina feritudo ac victoria. Agnus enim donauit orbem non ferro, sed ligno; non gladio, sed cruce; non feriendo, sed patiente; non trucidando, sed moriendo. Hic ergo agnus est leo de tribu Iuda, *primo*, quia prostravit peccatum, diabolum, infernum, mundum et carnem; *secundo*, quia tum in hac vita, tum maxime in iudicio, sanctis et electis comis erit et suavis ut agnus, reprobis vero terribilis ut leo; ut ipsi perculti dicant montibus et petris: « Cadit super nos et absconde nos a facie sedentis super thronum, et ab ira Agni, » *Apostol.* vi, 16; *tertio*, quia agnus hic leones et lupos transmutat, faciliter agnos. Unde S. Augustinus, serm. 1 *De Conversione S. Pauli*: « Occisus, inquit, agnus (Christus) a lupis, et facit (Paulum) agnum de lupis. » Idem, tract. 7 in S. Joannem: « Venit, inquit, agnus. Qualis agnus est? quem lupi timet. Qualis agnus est? qui leonem occidit. Dicitus est enim diabolus, leo circumiens et rugiens, querens quem devoret: sanguine agni victus est leo. Ecce spectacula Christianorum. » Et in *Psalm.* cxxxi: « Rex, ait, noster mansuetudine videt diluvium. Sevibat ille, iste sufferebat. Vides quod qui sevibat, vici qui sufferebat. In ista mansuetudine Ecclesia vici inimicos. » Vicit agnus mansuetudine, vicerunt et vineant Christiani mansuetudine. Amat enim agnus noster agnitos, amat agnas, amat agnetes, amat innocentes, amat virgines, amat Martynes, mites et patientes. « Ecce, inquit suis charissimis, ego mitio vos sicut agnos inter lupos, » *Luc.* x, 3.

Accipe agnos, et agni associas, immo proles, in tolerandis contumelias et injuriis.

S. Spiridonus Episcopus Trimitheitis in Cipro, vocatus a Constantino Imperatore venti vili habitu, virgum manu tenens, vas fistile gestans ex collo. Ergo in regia quadam ei, quasi vili homini, colaphum impigis. Tullit id non modo paternum vir sanetus, sed et alteram maximam prompte patendi affinito percussori exhibuit. Quia res insolentem illum ita confudit, ut repente ei superplex fieret, et veniam petret; quam libens concessit, et hominum palerme instruxit, ut ab inferenda injurya se confireat. Honeratus ergo ad Imperatore deductus est. Ita habet ejus vita.

« S. Stephanus Abbas, » inquit S. Gregorius, *S. Stephanus Abbas*, 35 in *Ewang.*, « tantus era pauper, ut eum sibi amicem credoret, qui sibi molesties aliquid irrogasset. Redebat a vniuersitate gratias. Si quod in ipsa sua inopia dannum fuisse illatum, hoc maximum lucrum putabat. Omnes suos adversarios nihil aliud quam adjutores estimabant. »

Idem S. Gregorius, libro I *Dialog.* capite 3, celebrat patientiam Libertini; qui ab Abate inuste scabellu contusus, ut vultum gereret humilium, sua patientia Abbatem cho-

lericum ad magnam mansuetudinem traduxit. S. Ioannes Chrysostomus, hom. 20, ad *Pogonum*, celebrat factum et dictum Constantini Imperatoris qui imagine sua lapidata, multis eum investigatebus ut vindictam sumeret de contumelia, ac dicentibus, quod omnem ipsius faciem in imagine convulnassent, manu faciem palpans, et leuis ridens, dixit: « Ego vero nusquam vulnus in fronte factum video; sed sanum quidem caput, sana vera et facies tota. »

Cassinianus, *Collat.* XIX, cap. 1, celebrat patientiam ejusdem juvenis monachi, qui publice ab Abbate palma graviter percussus, nullum murmuris aut doloris dedit signum, immo oris modestiam, tranquillitatem et colorem malitatem multavit.

Capo quidam injuria affecterat juvenem, cognatum S. Joannis Eleemosynarii: juvenis qui erat in Pannonia accaseretur, redire nolle, non patientem et humiliatam, quam in miseria inventaverat, inter regales delicias sumitorem, virtutem hanc thesauris omnibus habens pretiosissimum.

Vis agnos in martyrio et Christi Martyris assensus?

Anno Domini 44, cum S. Jacobus frater S. Joannis a quoad protractus esset in iudicium coram praetoribus, liberò testimonium Christo perhibuit;

quod cernens ille qui eum protraxerat, se Christianum esse professus est. Igitur ambobus una ad supplicium duobus, hic S. Jacobus veniam postulavit. Cui Jacobus: « Pan tibi; » illumine osculatus est, et sic ultraque securi percussus, quasi agnus martyris consummatus est. Ita Ediebus, lib. II *Histor.* cap. viii, et ex eo Baronius.

S. Ignatius Trajanus persecutione ad bestias damnatus, cum Romanum vincere mitteretur, et jam Smyrnam pervenisset, ad Romanos, qui fidem receperant, scribens, ait: « De Syria usque Romanum pugno cum bestiis in mari et in terra, nocte dieque ligatus cum decem leopardis, hoc est militibus, qui me custodiunt, quibus cum beneficeris, pejores sunt: iniquitas autem eorum mea doctrina est, sed non indecens justificatus sum. Othiam fruar bestias, que mihi sum patrare, quas et ora mihi veloces esse ad inferium, et ad supplicia, et allieci ad comedendum eme, ne, sicut aliorum, non audeant corpus mena attingere! Quod si venire nollerint, ego vim faciam, ego me ingeram, ut devore. » Causam subdit: « Ignoscite mihi, filio; quid mihi proficit, ego scio. Nunc incipio Christi esse discipulos, nihil de iis, que videantur, desiderans, ut Iesum Christum inventiam agnus, crux, bestias, confractio ossium, membrorum divisio, et totus corporis dissecatio, et omnia tormenta diabolii in me veniant; tantum Christo fruar. » Cumque iam ductus esset in amphitheatrum, et rugientes audire loenes, ait: « Frumentum Christi sum, dentibus bestiarum molar, ut panis mundus inventiar. » Profecto, non fuisse illi tam fervens

Ant. Mat. tyres. Exter.

Exter.

S. Lidwina, magna sanctitatis in Hollandia virgin, injurias, spatis, maledictis appellata, benedictiones et beneficia regerebat, dicens: « Illis ego debere me fateor, qui viam mandatorum Dei, quorum plenitudo dilectio est, mi currere compellunt. » Eadem Sancta vidit in mens excessu coronam pretiosissimam, needum tandem in orbem plane absolutam. Rediens ad se, petit pati pro Christo, ut coronam absolveret. Mox in Ducis Philippi apud Hollandos inauguratione, milites ejus Sanctam adierunt, vexaruntque mire, quin et virgineum ejus corpus ac morbidum indigni modis sine pudore conteruntur, vulnera vulneribus cumularunt, et addiderunt convia, vocantes eam bestiam, prostibulum, voracem, etc. Angelus deinde ad eam venit instar so-

pro Christo patienti affectus, si quidquam dulcis esse potuisse, quam frui Christo patientesque ac resurgentem.

S. Edmundus, Angliae rex et Martyr, capitulo a Duce Northmannie, ligatus, flagellatus, illosus, talis et saeculis confixus, ita ut in corpore novo vulneri non esset locus, tandem capite truncatus pro Christi fide: hunc omnia fortiter aequae ac leniter sustinuit, laureamque martyrii obtinuit anno Domini 870. Ita Baronius.

Joannes Fischerus Episcopus Roffensis, ad Henrico VIII capite damnatus ob fidei constantiam, ductus ad martyrum locum, hymnum *Te Deum laudamus*, totum sublatu in coelum oculis cantavit: itaque cervices securi submittens, Martyr in colum evolavit, anno Domini 1534.

Ideam Henricus, anno Domini 1537, cum Guardianum Franciscorum Cantuariensem eadem de causa cum Fratribus plecti jussisset, ni Pontificis abjurarent; omnes fortiter recusarunt, dicentes se potius quamlibet mortem subituros, quam id facturos. Itaque Guardianus in scolis seipius repetens illud Psalmis, *Psalm. lvi, vers. 8:* «Voluntario sacrificabo tibi, et confitebo nomini tuo, Domine, quoniam bonum est», et scolis deponens, moxque semivivus in quatuor partes dissectus, gloriolum agonem obiit. Reliquae eadem alacriter ducem suum seculi sunt. Ita habet Histor. Anglic.

Thomas Bozini, lib. XI *De Signis Eccles.* cap. I, num. 6, narrat constantiam 32 Martirum, qui Engolismis, anno Domini 1432, ad hebreos capti inhumaniter miris tormentis exanimati sunt, ac subdit: Sub eadem tempore Thibaldus Batavie urbe Cornelius Musius captus est, et iussu Guillimi principis Auriaci, sic varie est excruciatus. Aliissime scale manibus vincis est appensus, ad pedes intolerabilis pondus alligatum, ut compages omnes laxarentur: inde ardentes tardis ambustae axille: max resupinus constringitur, aqua fervens ori infunditur, enque totus venter oppletur, qui sic festibus deinde tunditur, ut ex omnibus corporis foraminibus illa tota efflueret: postea capitis deorsum verso, ex duobus pedum majoribus digitis spanditur: inde truncatus manum pedumque digitis per nivem sanguine proprio cruentatam, in urbem Lugdunum Batavorum raptatur, atque ita demum post tot supplicia laqueo suspenditur. Quae omnia Martyr silens mili et placido, aequae ac generoso animo toleravit. Supersunt adhuc multi, qui huc ejus tormenta oculis spectarunt, in Hollandia, sanctum quo virum miris laudibus celebrant.

S. DE ANGSTIA ET DE JUDICIO SUBLATUS EST. — Ita et Symmachus verit. Primo, Forerius Hebreus *lxx* eter, id est angustia, inquit, conactio, compressio, fuit ipsa turba populi se comprehendens: judicium vero, fuit ipse judicium confessus, sive ipsi judges, q. d. Christus ab omnibus ordimis, puta et a turba et a judicibus fuit

dannatus et occisus. Ipsi enim judges, puta Pontifices, dixerunt: «Reus est mortis, et ipsi que suaserunt turba, ut coram Pilato clamarent: «Crucifige eum. » Pro sublatu est Forerius verit. *perfractus est*, scilicet ad supplicium. Secundo, Sanchez, *sublatu est*, inquit, id est exaltatura in crucem, *judicium Christi*, ut vertunt Septuaginta, id est Christus judicatus: sepe enim ponuntur abstracta pro copreter. Tertio et genuine, est hendiadys: «De angustia et de judicio», id est de angustia judicii, vel de judicio angusto, q. d. Christus de judicio Pilati et Pontificis pleno angustia, oppressionis et humiliatis, ablatus est ad supplicium crucis. Ita ex Origene Leo Castrius, Septuaginta quos sequitur S. Lucas, *Auctor. viii, 22*, vertunt: «In humiliatio judicium eius sublatum est. » Videntur legisse οὐδὲν μιστ. id est judicium, non οὐδὲν μισθωτα, id est de judicio. Aut potius, quia auferri aliquem de judicio, idem est quod auferri et eveniri ejus judicium. Sensus est, ait S. Hieronymus, Christus iudex omnium, iudicium sui non reperit veritatem: nam in humiliatio, id est propter Christi humiliatum, affectionem et silentium, quo quasi agnus obmutuit, superbi Pontifices et Pilatus tumultuarie et iniquissime innocentem condamnaverunt. Sic ergo iudicium quis sublatu est, quia non est peracta iuridice Christi causa cognito, sine causa cognitione dominus est et protractus ad crux. Ita S. Hieronymus, Procopius, Tertullianus, lib. *Contra Iudeos*; Chrysostomus, et al. *3 Contra Iudeos*. Unde Vatabulus vertit, *obscuratio et iudicium raptus est*, scilicet ad ercentem. Alter: *sublatu est*, accipiunt iterum S. Hieronymus et Rupertus, q. d. Christus ab angustia iniqui judicii, passionis et crucis sublatu est, et victor ascendit ad Patrem.

GENERATIONE EJUS QVIS ENARRABIT? — Primo, George Forerius et Vatabulus per generationem accipiunt *secundum*, puta homines et Iudeos seculi iusti, *et tertio*, *dicitur* id est hebreis seculum significat: itaque vocatur a successione et voluntate, quod etas etat, et seculum seculo succedit, ut circum videantur conficeri. Dicitur autem tam de tempore, quam de hominibus illius temporis, et omnibus rebus quae illi spatio flunt et eveniunt, q. d. Quis explicet pravitatem Iudeorum, Pilati, et militum illius seculi, qui Christum illi illudent, flagellabant, crucifigerent? Hic sensus satis congruit precedebibus; explicat enim iudicium, de quo dixit: «De angustia et de judicio sublatu est. » Rursum Latinum generatio, aequae ac Graecum *psus* et Hebreum *dor*, sepe metonymice significat homines illius etiam seculi.

Secundo, Lyranus, Carthusianus et ali, per generationem accipiunt proles et progenie Christi, puta Christianos qui per omnia secula propagantur. Hebreus enim *de proprie* est series, vel temporis, vel hominum et posteriorum, puta

cetera successio, seu revolutio tum temporum, tum hominum successive nascentium, sequit et posteritatem ordine certio propagantium. Unde dor vocatur *sphera*, sive *globus* et *pila* a revolutione. Et a dor aliqui deducunt verbum *doro*: est enim dor duratio successiva. Hinc expositioni faveat id quod sequitur: «Quia abscessus est de terra viventium; » et inferior: «Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longevum, » q. d. Iudei conati sunt succidere Christum, ejusque nomen et stirpem, at frustra: Deus enim illi dabit generationem et progeniem numerosam et inexplicabilem, quia abscessus est de terra. Sic enim granum mortuum fructificet, et se multiplicat, et stent arbor succisa in plures surculos repululat: ita Christus mortiens plures Christianos ex se proseminalvit. Sin tertium sensum Patrum sequaris, et quia non est causal, sed exegeticum et emphaticum, significans *qui tam*, q. d. Christi generatio divina et humana est *aeterna* et *ineffabilis*, qui tamen succissus est: hoc Christus sit aeternus, tamen abscessus est de vita et terra.

Sublatu est, inquit S. Hieronymus, vita Christi de terra, ut nequaquam in terra, sed in celo viveret. Sic et S. Augustinus, *Origenes*, et ex his Leo Castrius, et *abscessus est*, referunt ad resurrectionem et ascensionem Christi in celum. Hoc anagogicum potius est quam litterale, ut dixi.

PROPTER SCULPUS POPULI NEI PERCUSSI (Iudei pertulendum objeci) eum. — Sunt verba Patris de Christi Filio. Septuaginta vertunt: *Ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem*. Iniquitates ergo nostre fuerunt factores et carnifices Christi. Nota: Septuaginta legerunt *לְבָבֵךְ נַגָּה לָמוּת*, id est *percucessus* (*לְבָבֵךְ naggad*, id est *ductus*) *est ad mortem*. Noster malus legit, *לְבָבֵךְ נַגָּה לָמוּת*, id est *percucessus vita*. Pro *cum hebreis* est *לְבָבֵךְ לָמוּת*, id est *eos*: quod Iudei sic intelligent, q. d. Propter sceleris Christianorum percussi Iudeos. Potut enim Iudei se exilium omniaque huc tam dura et diuturna pati, ob peccata Christianorum, presertim ob eorum odia quibus Judeos subiungit et affligunt. Unde ipsi totum hoc caput de afflictionibus, non Christi, sed Iudeorum interpretantur. Iudeis faveat Calvinus. De quo vide nostrum Lessium in Antichristo. Merito ergo Hunnius scriptum librum hoc titulo: *Calvinus iudaizans*. Verum omnia precepcionis sunt singularia, non pluralia, certamque personam, scilicet Christum, significant, non Iudeos. Vide Galatinum, lib. VIII, cap. X.

Respondeo ergo *lamo* ponit pro *לְבָבֵךְ*, id est *eum*: sic enim accipiunt cap. XLIV, 13, *Psalm. xxviii, 8*, et alii. Ita et hic accipi debere patet, tum ex Septuaginta, Chaldaeo, Vatablio et aliis, qui eoque ut Noster vertunt, *eam*. Unde aliqui suspicuntur Iudeos hunc locum corrupisse, ut pro *lo*, scriperint *לְבָבֵךְ lamo*. Verum eliamus *lamo* verlanus, eos (non *ei*), ut vertunt S. Hieronymus, in *Comment.* Symmachus, Theodosius et Forerius, ut hic est pro Iudeis, sed contra potius. Nam sensus est, ut recte Forerius et S. Hieronymus: *Propter scelus populi mei*, id est *Iudeorum*, quo ausi sunt manus injicere in Messiam, quem eis redempto-

Christus non, et mundus non, et mundus non.

Tertia

rem misi, percussi eos, vel, ut hebreo est, *plaga est eis*: omnes enim plaga Judeorum manant ex eo, quod ipsi Christum suum et nostrum occidēunt.

9. ET DANT IMPIOS PRO SEPULTURA, ET DIVITIEN PRO MORTE SUA. — *Primo*, Procopius et S. Augustinus, homil. 86 inter 50, tom. X, sic explicant, q. d. *Impios*, scilicet milites, dabit Pilatus ad sepulturam Christi, scilicet, pro custodia sepulcri ejus. Rursum Caiphas *dabit divites*, scilicet Iudeos, qui suis pecunias corruptum milites hosc custodes, et pro morte sua, non scilicet fateantur eum a morte surrexisse, sed mortuum furoto a discipulis esse sublatum mantinentur. Hoc enim omnes spectant passionem Christi, narrantque ea quae Christus passus est, tam post mortem quam ante.

Secundo, Vatablus, Forerius et Pagninus ex Hebreo sic vertunt: *Dedit cum impio sepulcrum ejus, et cum divite in mortibus ejus*, sicutque explicant, q. d. Morietur Christus in monte Calvarie, ubi de impiis tantum solet sumi supplicium; at mortuus deferetur a divite Joseph in sepulcrum ejus, in quod recondetur. Verum, sic polius dicendum Iusit: *Dedit cum impio mortem ejus, et cum divite sepulcrum ejus*: jam autem et converso sepulcrum junxit cum impiis, mortem enim divite.

Tertio, perparum vertit Marboratus: *Et exposuit impio sepulcrum ejus, et diviti mortem ejus*, sicutque exponit, q. d. Christum inter secedentes de sanguinariis Iudaorum manus obrutus feit, et quasi sepultus. Ita enim manus Christum obrutus metaphorice vocantur sepulcrum. Ita ipse, ut gloriam sepulture Christi et Christianorum elidat. Sed frusta: patet enim de sepulcro et sepultura proprio dicta hic agi, itaque exponunt Patres et Interpretes Orthodoxi omnes.

Pro genuino sensu, nota hinc esse rhythnum Hebrewum, in quo posterius hemisphericalium idem aut pene idem dicit quod prius: ergo, «dabit impios pro sepulcris», id est quod, «dabit divitem pro morte sua». *Divitem enim idem est quod divites*, ut veritatem Septuaginta. *Jam dabit*, vel ipse Christus patiens, vel potius Deus Pater. Hic enim sicut percussit eum, id est parvus a Iudeis permisit: sic parviter dabit et conligans hanc sue patientiae mercenari, puta viendit in de suis hostibus Iudeis aliisque impiis, q. d. Deus Pater dabit hoc premium Christo, ut regnum hostilis peccati, impietatis et impiorum eventat, occidat ac secum sepeliat, eo quod ipsi ab eis iniuste occisi et sepulchri sit. *Dabit autem divites simillimer*, itaque duplicitate. Nam *primo*, impios manentes impios et rebelles, eo quod nolent credere et obediere Christo, dabit pro sepulcris, etc., quia facit Deus Pater ut impi et divites, quae fuerint Iudei qui Christum occidērunt, hujus necis et mortis dent meritas peccata, tunc in excilio per Titum, tum in gehenna. *Secundo*, Eusebius, lib. III *Demonstr.*, cap. II, S. Hieronymus, Cyrillus, Procopius, Chrysostomus, Euthymius, et ex eis Leo Castrius. Hic

sensus congruit ei, quod praecessit: *Propter scelus populi nisi plaga erit eis*, ut dixi esse in Hebrewo.

Secundo, Deus Pater impios volentes credere et obediere Christo, dabit et subieciet Christo, ut in eis occidat impietatem, et suscitet justitiam ac pietatem, itaque occidat impios, transformando eos in pios. Ita enim est summa, nobismissa et divina Christi vindicta, hocque Christus morte et sepulcrum sua meruit: illius enim scopus et fructus omnis fuit, ut anfrater peccatum. Rursum, divites ab opum et honorum fastu avocabili, facientque humiles et obsequentes Christo, idque *pro morte sua*, vel *ejus*, hoc est, ob meritum mortis ejus. Ita S. Hieronymus, Maymo, Dionysius, Adamus, Forerius et alii. Hunc sensum indicant Hebrei: habent enim: *Dabit impios sepulcrum ejus, q. d. Faciet Deus Pater, ut impi et impietas Christo resipuerint, omnisque improbatias in barathrum et infernum retrudatur, ut deinceps hic in terra regnet ipse, ejusque justitia et sanctitas, ut scilicet nos, omnesque Gentes peccatis et veteri vita mortui in novam, sanctam et Christianam vitam resurgamus*. Hoc est, quod ait Paulus, Rom. vi, 4: «Consepulti sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vita ambulemus». Si enim complatisti factum sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus. » Vide ibi dicta.

ET DIVITIEN PRO MORTE SUA. — *Divitem*, id est *divites*. Ita Septuaginta, et ex eis Cyrillus, Procopius, Chrysostomus, Augustinus, Terullianus et alii. Porro S. Hieronymus per *impios* accepit Gentes infideles, itaque *impios*: per *divites*, scilicet in fide et lege, Iudeos, q. d. Deus utrumque Gentes Iudeorum et Gentium Christo dabit, quasi unam ejus Ecclesiam, itaque pro morte mortis sue. Verum simpliciter quis his posset acceperit impi, aquae ac divites, puta tam ex beneficis quam ex Iudeis.

Sed cum Hebreo et Noster habent *divitem*, non *divites*? Respondeo, quia inter divites notatum est singulariter, scilicet Josephum ab Arimathia, qui Christum in morte conditum aromatibus honorifico in suo sepulcro sepelivit. *Dives enim illi* ab Arimathia Joseph sepelivit pauperem Christum, in quo divitias requirebat, »at ex eis Augustinus, homil. 36 inter 50. Josephum hic notari docens, cum S. Augustino Vatalius Forerius et alii passim. Unde Pagninus vertit: *Dedit cum impio sepulcrum ejus, et cum divite in mortis suos*; id est: *Possit opum impios sepulcrum ejus, et cum divite in morte sua, g. d. Dives Joseph Christum in morte sua inter suos mortuos, id est in seco monumento*, sepelivit. Hinc et Arabicus vertit: *Purtiops factus est dives in sepulctione ejus, vel in latitamine sepulcrum ejus*: hinc enim solent inviri corpora sepelienda.

Forerius vero pro *בְּמֹתָרָה be'motrah* *bemotaf*, id est *ex morte sua*, legens *בְּמֹתָרָה bemata*, id est *excessum ejus*,

scilicet sepulcrum, verit: *Et dedit cum improbus cruciatus ejus, et cum dixit sepulcrum ipsius: bana* enim significat *excelsus*, sive *altare*, sive *sepulcrum*: tale autem fuit Josephi in quo sepelivit Christum, scilicet novum, in petra excisum, in monte Calvarie excelso, instar sancti splendidum, amplum et magnificum: capiebat enim et Christum sepulcrum, et duos Angelos instar virorum, et mulieres. Prædicti ergo hi Prophetæ, post dolores, dives et gloriros fore Christi sepulcrum.

Quocirca idem Forerius, sequendo lectionem communem *bemotaf*, minus recte per *divitem accipit* Christum, vertitque, *dabit divitem in crucifixibus ipsius*, q. d. Deus Christum pauperem et afflictum, per suos ipsius cruciatus et mortem efficit omnium dilissimum, bonique omnibus, gaudis et deliciis affluentem.

Ita pariter Christus suis assedit et Martyribus nobilia curavit et curat sepulcrum. Ita S. Agathe Angeli hoc in sepulcro posuerunt epitaphium in marmore incisum: «Memento sanctam, spontaneam, Deo honorem, et patrie liberationem», q. d. Agatha habuit monitem sanctam, spontanea per martyrium sese offerre Deo, dedit honorem Deo, ac Catanan liberat ab incendio ex Alpha eructantibus, quoties ejus velum illis obtenditur, aequa ac morte sua persecutionem Decii Imperatoris et Quintiani Præsidiis stitit et sedavit. Plura recensui cap. XI, 10.

PO MORTIS SUA. — Hebrei est *בְּמוֹתָה bemotaf*, id est *iu*, vel *pro mortibus ejus*, quod Judai pro se rapiunt, q. d. In mortibus et cedibus injustis populi ejus, puta Isralis et Judeorum. Sed respondereo esse enallagen, *pro mortibus*, id est *pro morte ejus*. Ita enim vertunt Septuaginta, *אֲרֵת בְּמוֹתָה*, id est *pro morte ejus*. Sic et Chaldeus, et alii: unde forte legendum in Hebreo *בְּמוֹתָה*, expuncta littera *iota*: hoc enim ad verbum est, *in morte sua*. Ut ut legas, patet mortem hic significari Christi, non mortes. Omnia enim predicta loquuntur de eodem in singulari, non in plurali.

EO QUOD INQUISITATUM NON FECERIT, NEQUE DOLUS FUEIT IN ORE EJUS. — q. d. Quia neque factio, neque quoque peccavit, quia fuit innocens. Hic dat causam, cur Deus tantum mercedem et viadictam Christo patienti concesserit, nimirus ejus innocentiam, sive quod tanta passus sit, cum esset plane insom et innoxius. Huc allusit S. Petrus, epist. I, cap. II, 22, et S. Joannes, epist. I, cap. III, 5.

40. ER (REPELE) EO QUOD DOMINUS VOLVIT CONTERRE EUM IN INFIRMITATE, — infirmatio, afflimento et cruciando eum. Pro conterere hebrei recordantur et *בְּמַעַדְתָּךְ*, id est exprimere, contundere.

Septuaginta contraria vertunt, scilicet: *Domini volunt eum mundare a plaga*, id est, ut Terullianus legit, eximere a morte, suscitando eum: vel *mundare*, id est, mundum eum et immortalem ostendere, dum scilicet proper Christi necem ita puraret Iudeos per Titum, inquitur Cyrilus, Pro-

copius et Leo Castrius. Videntur Septuaginta vero dackeo legisse *בְּמַעַדְתָּךְ* *neko*.

Si POSUERIT PRO PECCATO ANIMAM SUAM, — id est copulatum, vel vitam suam. Hebrei est, si posuerit *עַל כֶּן ascam*, id est *peccatum*, animam suam. Peccatum, id est hostia pro peccato, placulum. Hostia enim, quae pro peccato peccatoris efferebatur, suscepit in se ejus peccatum, fiebatque quasi peccatum: uti patet de hiro emissario qui effebatur in die expiationis, *Lxx*, XVI, 21.

Hunc hebreum initatus est apostolus, cum ait: «Eum, qui non noverat peccatum, pro nomine peccatum (id est peccati placulum) fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso», *II Cor.* v, 21.

VIDENT SEMEN LONGEVUM, — hoc est filios spiritualis, puta Christianos plurimos per totum orbem: idque *longevum*, quia durabunt usque ad finem mundi, immo per omnia eternitatem. Huc allusit Christus dicens: «Si granum frumenti mortuum fuerit, multum fructum (semen) affert», *Joan.* XII, 25. In Christo ergo moriente pro nobis, nosque ad vitam sua morte suscipiente, verum est illud enigma phenici (quod alii tribuunt pelicanum, quem dicitur suo sanguine pullos mortuos vivificare):

Perit dum perit:

Et:

Perit dum perit:

Vide hic obedientiam et mortificationis, licet mortem afferentis, fecunditatem. Si obedias Deo ejus que vicaris, si Christi mortificationem in corpore et anima circumferas, ex hoc semine tolles messem vite eterna: nec decrit proles in proximis, quos Deo paries, quae te laetificet. Hoc est quod ait Christus: «Qui perdidit animam suam, in vitam eternam custodiet eam». Ita Procopius, Eusebius, lib. III *Demonstr.*, cap. II. Unde S. Augustinus, lib. I *De Consensi Ecclasiæ*, cap. XXXI, ex Septuaginta sic legit: *Si dederitis vos ob dilectionem vestram animam vestram, videbitis semen longissimum vestrum*. Aliud ad Abraham qui, immolans Isaac, ex eo meruit semen numerosum et longevum. Unde et cum parabolam accepit: Isaac enim mortu destinatus, et ab ea per Angelum liberatus, itaque quasi resurgens, fuit quasi phenix, moriendo seipsum resuscitans, hieroglyphicum resurrectionis et eternitatis, ut dixi *Hebr.* xi, 19.

VOLUNTAS DOMINI (hebrei *בְּמַעַדְתָּךְ chephets*, id est beneplacitum, benevolentia, consilium Domini circa hominum redemptiōem et salutem, quam Septuaginta, et ex eis S. Paulus vocat *בְּמַעַדְתָּךְ*) IN MANU EJUS (id est per eum, puta Christum) DIRIGETUR, — hebrei *בְּמַעַדְתָּךְ tilach*, id est prosperabitur, felicitate cadet. Domini enim voluntas cassa esse nequit: quare per Christum curabit efficaciter omnium Gentium salutem, quam ita sicut et ardet, ut pro ea Filium unigenitum dederit in mortem, et mortem crucis. Hoc est «semen lon-

Christus gnevum, » quod nominavit. Rursum, « voluntas Domini in manu ejus dirigetur, id est quidquid circa homines in vitam eternam supernaturaliter perduendos fieri constituit Deus, meritis Christi executioni mandabitur, » inquit Ludovicus Molina, i part., *Quesit. XXII.*, art. 4 et 5, disp. 2. Unde S. Hieronymus: « Voluntas, inquit, Domini in manu ejus dirigetur, ut quidquid Pater voluit, illius virtutibus implatur; » et paulo inferius subdit: « Quia laboravit, videbit Ecclesiæ in toto orbe consurgere, et eorum saufatibus fide; » et infra: « Volt ei Dominus ostendere lucem, ut omnes per se videant illuminatos. »

14. PRO SO QUOD LABORAVIT (claro veritatis Vatablus, ex labore, sudore et dolore anima sua), VIDEBIT (id est percipiet fructum, quo) ET SATURABITER, — q. d. Juvenundissime videbit et inebrietur Christus fructum ex suo labore perceptum, videlicet tot animalium salutem et messem, coquas saufabilius. Hunc enim unum esurit et sibi vivens et moriens. Unde in cruce exclamavit: « Sitio. »

In SCIENTIA SITA JUSTIFICABILIS IPSE JUSTUS SERVUS MULTOS. — Scientia hinc duplicitate accepit potest: prima, active, q. d. Christus per suam scientiam, id est per suam doctrinam, predicationem et Evangelium multos justificavit, id est docebat, et ostendebat viam ad justitiam. Secundo, passive, q. d. Christus per sui cognitionem et fidem, non nundam, sed charitate formatam et bonis operibus instructam, justificabilis multos. Ita Vatablus et Sanchez: Huc aliust S. Paulus, *Roman. m. 26*, dicens: « Ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est filius Iesu Christi. »

Hic ergo veribus et precedentibus, continetur pactum, seu promissio Dei ad Christum, qua pollicetur se acceptationem ejus opera, labores, passionem et mortem, pro redemptione hominum. Unde patet Christus ex justitia debitam fuisse nostram gratiam et gloriam. Ita Francisco Suarez, iii part., *Quesit. I.*, art. 2, disp. 4, sect. v.

S. Clemens, lib. III *Constit. Apost.* cap. xix, alter legit, minime: *Justificavit justum bone seruientem multis.* Unde docet, ad exemplum Christi, de quo hoc dictum est, debere diaconos ministrare et servire omnibus infirmis; et diaconos infirmis feminis, etiam cum periculo mortis.

Et INQUITATIS (penas iniquitatibus debitas) EORUM IPSE PORTANT, — sicut bajulat omnis et pondus alterius suis humeris bajulat. Hoc enim est 'בְּשַׁבָּל'. Tō et est causa; significat enim causam et modum justificandi Christi, scilicet quod ex parte sua portaverit ipsas iniquitates nostras, meritorumque nobis justitiam; ex parte vero nostra requirat fidem, qua credamus eum hoc fecisse, nosque per ejus passionem et merita justificari. Hæc est scientia sanctorum, quæ eos justificat.

Tropologia S. Clemens, lib. II *Constit. Apost.* cap. xv, ex hoc loco docet Episcopum instar Christi debere subdilitorum peccata sua facere, eaque portando expiare: « Vos, inquit, Episcopi (et pas-

tores), estis vestris laici Propheta, principes, duces, reges, mediatores Dei et fidelium ejus, receptacula verbi Dei, et precones ejus, cognitores Scripturarum, et Deisoni, ac testificatores voluntatis ejus, qui delicia omniū portatis, et de omnibus rationem redditur estis, etc. Imitatores enim Christi Domini, ut, siue ille nos† omnia peccata in ligno crucis sunt crucifixus ab eo quod ulla culpa et macula pro his qui supplicio digni erant, sic etiam vos populi delicta vobis attribuere, et vestra ducere debetis. Dicitur est enim de Salvatore nostro apud Isaiam: Hic peccata nostra portat, et pro nobis dolet. Et rursus: Ipse peccata multorum tulit, et propter iniquitates multorum tradidit est. »

12. ET FORTUNA DIVIDIT SPOLIA. — Primo, « fortunam» id est diemnon, qui sunt potestates et principes tenebrarum harum. « Spolia dividit», scilicet Gentes infideles et impias. Christus inter Apostolos dividit, ab eisque conversas per Ecclesias, Episcopatus, et dioeceses distribuit. Ita Leo Castrius. Secundo, « fortunam», id est potentiam regum, principum et Gentium, « spolia dividit», id est eos sibi sumique fidei et obedientie subiecti. Est tachresis a duce beli, qui pars Victoria solet hostium spolia inter milites pro meritis distribuere.

Tertio, S. Cyrillus, lib. VI *Thesauri*, cap. v: Christus, inquit, dividit praesia fortibus, id est Santos, qui fortiter pro eo, ejusque regno propagandarunt.

Denique S. Augustinus, lib. I *De Consensu Evangelii* cap. XXXI, per spolia accepit opes, quas diabolus et delubris idolorum erupit Christus, ac fabricias ecclesiastiarum attribuit. Ita videmus hic Romæ Pantheon columnas, marmora et quidquid in oriente erat angustum et splendidum, a Constantino et aliis, templo SS. Petri et Pauli, et aliorum donata esse et attributa. Sane templo Romæ que quamplurima sunt, omnia pene sunt marmorea, itaque nitent et fulgent, ut colli speciem referant et repræsentent.

Et CUM SCLERATIS REPUTATIS EST, — quia pendit medius inter duos latrones, quasi eorum dux et eorypheus. Ita explicat S. Marcus, cap. xv, 28. Ob hanc infamem ignominiam, Deus reputat illi hanc gloriam, ut fortunam regum et principum spolia dividat. *Reputatus*, hebraice מִנְחָה minna, id est annumeratus est.

MURORUM, — id est omnium. Omnes enim sunt multi.

ET PRO TRANSGRESSORIBUS ROGAVIT, — fum alias, tum clamans in cruce: « Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. » Pro rogavit hebreo est, γέννητας τροφική, id est occurrunt ira Dei, intercessit. Ita Forerius et Vatablus.

Hæc clausula obsignat totum hoc passionis Christi mysterium insigne et admirabile ejus charitate, quæ sui suorumque dolorum, quasi oblitus, pro suis carnificibus et crucifixoribus oravit, atque orando, centurioni et aliis veniam, fidem, gra-

tiam, et salutem impetravit. Docuit hic Christus nos in honore vincere malum, diligere inimicos, certare beneficis cum maleficis; itaque ea superare et obruere, ut ex inimicis faciamus amicos Dei et nostros. Quæ charitatis vindicta, mundo para doxa, gloria est et divina.

Damnavit ergo hic Christus Philosophos, qui injuriarum ultionem permittunt aut suadent. Aristoteles enim, lib. IV *Ethic.* cap. iii, docet: « Arbitrium alterius sequi, » ac consequenter perfere injuriam, esse servile, ac magna nimus non tolerare contumeliam ab hoste illatam, sed eam maledicto uicisci. Severi vox est apud Herodotum, lib. III: « Uti si aucto sis injuria, injustus videbere: ita si non uicaris injurias acceptas, ignarus. » Magis impium et antichristianum dogma est Mahometis in *Alcorano*: « Adeo non malefacti qui odit inimicum, ut qui eum interficit, is ob idipsum donandus sit paradii delicias. » Vespasianus, apud Suetonum in Vita ejus, cap. ix, ait: « Non oportere maledicti senatus, remaledici civile fasque esse. » Et Cicero, lib. I *Officiorum* ait: « Virum bonum esse, qui prout quis posset, nemini noeat, nisi laessisset injuria. » Quod dictum Cicertenis merito reprehendit Lacantius, lib. VI, cap. xviii, et Plutarchus, lib. *De Utilitate ab inimicis capienda*, ubi docet etiam adversarios et inimicos diligendos esse. Plato, dialogo 4 *De Republica*, refutat eos qui dicunt vindictam esse licitam. Et dialogo Crispi ait: « Quoniam mala facere, non est aliud quam injuriam inferre, non oportet alieni mala facere, etiam numerum illarum ab ipso perperissas sis. » Xenophon, lib. II *Cyri pedie*: « Natura, ait, canibus, lupis, apes dentes, equis calces, tauris cornua, alia aliis concescit. Homini autem nulla arma preter rationem dedit, qua se defendat, et repellat injurias. » Aris-

tippus nescio quid offensionis cum Eschime inciderat; unde ei quidam ingessit: « Ubi num est amicitia vestra? » Cui ille: « Dormit, inquit, sed ego suscitabo eam; » adiisque Eschinem, eique dixit: « Adeo tibi videor infelix et insanabilis, ut ne moneri quidem merear abs te? » Cui Eschines: « Non mirum, ait, si cum in omnibus me precelles ingenio, hic quoque prior videris, quid esset factum opus. » Testis est Epictetus, *Enchirid.* cap. XLVII, vel, ut alii habent, cap. XLIV. Verum hi nihil sunt, si cum Paulis, Stephanis, Ignatius aliique Christiani athletis confrangerentur. Denique hinc infert S. Bernardus, serm. *Feria 4 Hesdoniade penitentia*: « Proinde memor ero, quantum fuero, laborum illorum, quos pertulit (Christus) in predicando, fatigacionum in discurrando, tentationum in jejunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo. Recordabor etiam dolorum ejus, conviciorum, sputorum, calvariorum, subsannationum, exprobationum, clavorum horumque similium, que per eum, et super eum abundantius transierunt. Facit ergo mihi fortitudo, facit similitudo: sed si accesserit etiam imitatio ut sequar vestigia ejus, si quoquin etiam exquirere a me sanguis justus qui effusus est super terram. » Et S. Augustinus, lib. *De Virgin.*: « Inspice, inquit, vulnera pendentes, sanguinem mortientis, pretium redimenti, cicatrices resurgentis. Caput habet inclinatum ad osculum, brachia extensa ad amplexandum, totum corpus expositum ad residendum. Haec quanta sint cogitate, haec in statu vestri cordis appendit, ut totus fusus figurat in cordis, qui totus pro nobis fuit in cruce. » Eadem pene ad verbum habet S. Bernardus, serm. 31 *De Passione Domini*, super illud: « Ego sum vita vera, » eaque transcriptis ex S. Augustino, ut ibidem notatur in margine.

CAPUT QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Expositus Ecclesiæ primiteam pusillam ad laudem et jubilum, promulgas ei, ante sterili, numerosam et globiosam prælarem, eo quod Deus ejus derelictæ et repudiata miserebitur, eamque rursus sibi conjugia copulabit. Unde, vers. 8, novum et perenne fædus cum ea ini, illudque juramento firmat, quo promulgit ei opes solidas, consolationes, splendorum et gloriam, asseritque quod fundabit eam in sapphirus atque genanis, quodque omnes ejus filii erunt docti a Domino, et plena pace fruerintur. Tertio, vers. 14, ait quod fundabit eam in justitia, atque ab omni calamitate et fraude, aquæ ac vi et hoste cari tulabatur.

1. Lauda, sterilis, quæ non paris: decants laudem, et hinni, quæ non paribas: quoniam multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus. 2. Dilat locum tenetori tūr, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. 3. Ad dexteram enim et ad levam penetrabis: et semen tuum Gentes hereditabit, et civitates desertas inhabitabit. 4. Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces: non enim te pudebit, quia confusionis adolescentie tuae oblisceris, et oppro-